

4. Možje, kateri bodo sodili ob premiranji živine, se izbero po dotičnem predpisniku c. kr. ministerstva kmetijstva in se morajo ravnati po propisih za to določenih.

5. Kdor je premijo dobil, se mora s posebnim pismom zavezati, da bode spolnil vse kar imenovani ministerski predpisnik veleva ter da bode premirano goved najmanje eno leto za pleme obdržal.

6. V razstavo se pripuščajo:

junci (biki), hi so $\frac{1}{2}$ do 3 leta stari,	} Goved sme biti izvirnega Marijadvorskega, Muriškega Belansko-Pincgavskega plemena in pa mešana domača živina z zgorej imenovani 3 rodovi ali pa tudi z drugimi zlahtnimi rodovi ali pa tudi čisto domača žival.
breje telice, ki so najmanj 2 leti stare,	
molzne krave, ki so imele eno, dvoje, tri, štiri ali k večem 5 telet.	

7. Za lepo živino so določene premije takole:

I. premija za bike:	25 gld.
II. " " "	15 "
III. " " "	10 "
IV. " " "	10 "
I. " " telice:	20 "
II. " " "	10 "
III. " " "	10 "
IV. premija za telice	10 "
V. " " "	10 "
I. " " krave	20 "
II. " " "	10 "
III. " " "	10 "
IV. " " "	10 "
V. " " "	10 "

Od centralnega odbora c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V Ljubljani dne 15. avgusta 1890.

Ivan Murnik,
predsednik.

Gustav Pirc,
tajnik.

Premisleki po sklenenem letošnjem učiteljskem tečaju v Grmu.

Končal se je zopet učiteljski tečaj v Grmu. S tistimi, kateri so se še na Slapu vršili, bil je ta osmi. Udeležilo se ga je 15 učiteljev.

Kaj je dalo povod ustanovitvi učiteljskega tečaja na kmetijski šoli? Trojno prepričanje. Prvo je sledeče: Kmetijstvo na Kranjskem, posebno pa sadjarstvo, potrebno je brez izjeme povsod po vzdige. Drugo: Ljudski učitelj lahko dosti pripomore k povzdigi kmetijstva. Tretje: Kmetijski pouk na pripravnici v Ljubljani ni nikakor tak, da bi učitelji mogli kaj uspešnega storiti v povzdigo kmetijstva, posebno sadjarstva.

Tretje prepričanje je bilo najodločnejše, da je ustanovil učiteljski tečaj, v katerem se ljudski učitelji nekoliko ob deželnih, nekoliko ob državnih stroških poučujejo v

kmetijstvu sploh, posebno pa v sadjarstvu. Sedaj pa vprašamo, je li z učiteljskim kurzom pravi smoter dosežen? Iz pravega strokovnjaškega premišljanja tega vprašanja izhajati more le odgovor — ne. Da bi učitelji v treh tednih, kateri so odločeni temu tečaju, ne storili, kolikor se v tako kratkem času storiti da, o tem ni niti najmanje dvomiti. Posebno v sadjarstvu, pač najvažnejšem predmetu tečaja učiteljskega, poučujejo se z besedo in praktičnim navodom udeležniki uže toliko, da postanejo popolnoma zmožni drevesnice napravljati, v njih pravilno drevje vzgojevati, drevje na stalno mesto presajati, tam pravilno gojiti ga itd. Seveda se toliko izučijo le tisti, kateri iz pravega, resnobnega namena pridejo v tečaj, česar pa ni ravno vsem udeležencem in vsako leto videti. Naj si še toliko prizadevajo poučujoči učitelji in še toliko zanimajo udeležitelji, ves pouk je in ostane neki „sucus suci“. In kaj bi ne! V treh tednih naj se učitelji pouče v šestih predmetih, kateri sicer ob rednem pouku v kmetijski šoli več mesecev, da leta zahtevajo. Koliko časa pa se v teh treh tednih ne ubije? Letos n. pr. odpadlo je vsled prostih popoldnevov ob četrtek in sobotah, vsled nedelj in praznikov, vsled rojstnega dne presvetlega cesarja, vsled preskušnje nič manj kakor 9 dni, tako da se je pouk istinito na 12 dni skrčil. Čas, določen učiteljskemu tečaju, porablja se res jako marljivo. Slehari dan (razen prostega časa) je dopoldne 4 in popoldne 2 uri teoretičnega pouka. Vrh tega so še, ako tudi ne vsak dan, pa vendar marsikateri dan praktične vaje, trajajoče po poldrugo ali dve uri, dopoldne in skoro toliko časa popoldne. Pri vsej tej veliki intenzivnosti hiteti morajo poučujoči učitelji vendar kolikor le mogoče s poukom, ker sicer premagajo premalo tvarine. Slušatelji so pa tudi odločno prepričani, kajti ob najhujši vročini po šest ur na dan sedeti ter poslušati, vrhu tega pa še pred poukom in po pouku praktične vaje imeti, to ni ravno kar si bodi. Učitelji, kateri pridejo v tečaj, žrtvovati morajo 3 tedne počitnic, poučujoči učitelji pa ravno zaradi tega učiteljskega tečaja nimajo nikakih počitnic. In kaj pa se doseže na posled z vsem tem? Odločno veliko premalo, kakor uže rečeno, le „sucus suci!“ Ljudski učitelj biti bi moral v kmetijstvu veliko bolj podkovan, veliko bolj vsestranski izobražen, da bi mogel lepi nalogi „povzdigovati kmetijstvo“ po svojem stanu istinito ustrezati. Sedaj vprašamo pa še nekaj. Ali je pa morebiti pouk, katerega dobivajo ljudski učitelji v učiteljskem tečaju, po ceni? — Nikakor ne? Pouk 15 učiteljem stane nad 500 goldinarjev vsako leto. Kako popolnoma opravičeno, kako prekoristno bi pač ne bilo, k tej vsoti še 500 gld. dodati ter na učiteljski pripravnici v Ljubljani nastaviti stalnega strokovnega učitelja kmetijstva. Tam raztezal bi se lahko pouk na vsa štiri leta. V tem času, poučil bi lahko dotični učitelj pripravnike v najpotrebnejših vejah splošnega kmetijstva (poljedelstva živinarstva) temeljito teoretično, praktično pa v ljudskem učitelju odločno najkoristnejših panogah: v sadjarstvu, zelenjadarstvu, cvetličarstvu, čebelarstvu. Vrt okolo pri-

pravnice, drevesnica c. kr. kmetijske družbe, privatni vrtovi okolo Ljubljane bili bi strokovnemu učitelju kaj ugodni demonstracijski predmeti. Učiteljski pripravniki, in sicer vsi (ne pa le nekateri prostovoljci, kakor v sedanjem učiteljskem tečaju) bili bi primorani kmetijstva se učiti. Pouk bi se vršil polagoma, namreč primerno razdeljen, ne pa vihroma, kakor v učiteljskem tečaju. Pouk bi bil dosledno, kolikor potrebno, temeljit, ne pa površen. Denar, katerega bi strokovni učitelj stal, donasal bi vsej deželi stotere obresti. Zato je pač potrebno, in skrajni čas je vendar uže, da pričnejo naši deželni, od kmetijskih občin voljeni poslanci to reč v slavnem deželnem zboru resno, odločno razpravljati. Odlasati ni treba s tem vprašanjem pač nič več; kajti vzlic trtni uši, vzlic vedno večji kupčiji s sadjem, vzlic množičnim se občilom (železnicam) potrebno je pač, da se osobito povzdigi sadjarstva največ pomoči nakloni. In tako urejen kmetijski pouk na učiteljski pripravnici gotovo ne bi bil poslednje, marveč najmočnejše pospešilo.

(Konec prihodnjič.)

Poučen izlet na grajščini Rakovnik in Mokronog.

V sirarnici ogledali smo si najpred sirno kuhinjo. Tu smo našli obilo poučnega gradiva. Na mah vzbudila je našo občno pozornost sredi kuhinje stoječa „centrifuga“ (separator), t. j. stroj za posnemanje smetane s pomočjo sredobežne sile. S tem strojem posnemajo namreč mleko takoj po molži ter dobivajo na ta način sladko smetano in sladko posneto mleko. Stroj gonijo z roko ter posnamejo v eni uri do 100 litrov mleka. Ker je posnemanje mleka s tem strojem nezavisno od toplote in letnega časa, priporočati je takovo napravo posebno velikim mlekarijam, kakeršne so združne ali pa po velikih gospodarstvih.

Iz sladke smatane izdelujejo fino surovo maslo ter je prodajejo v zavojih po $\frac{1}{2}$ in 1 $\frac{1}{2}$ na Dunaj. Za pijačje jim rabi „holštajnski vertikalni stroj“, katerega sestavo smo si tudi ob enem ogledali. Iz posnetega sladkega mleka pa izdelujejo pusti sir po bohinjškem načinu, katerega nam je tamkajšnji sirar na drobno opisal. Razkazal nam je pri tem tudi različno opravo, ki je potrebna za napravljjanje sira: kakor sirni kotel, nož, motič, stiskalnice itd. Naposled smo si ogledali še sirno klet, kjer je bilo videti par sto hlebov sira različne starosti od najmlajših, do popolnoma dozorelih (godnih). Kakor smo čuli iz ust sirarjevih, dobivajo iz 150 litrov posnetega mleka 1 hleb sira, ki je 9—10 $\frac{1}{2}$ težak.

Polni notranje zadovoljnosti s toliko poučnim gradivom iz raznih vrst gospodarskih, prišli smo iz sirne kleti, da si ogledamo naposled še najnovejši napredek kmetijski — napravo sladkega sena ali sladko ensilažo.

V to nam je bilo iti iz „Doba“ na Št. Ruperško cesto, ki pelje v Mokronog. Brzo smo stopali po grajščinskem polji do sela Rakovnika, kjer smo sedli na vozove ter se odpeljali proti Št. Rupertu. Po kratki vožnji dospeli smo na lice mesta, kjer se visoko v zrak vzdiguje prav enostavna lesena zgradba, sestavljena iz štirih visokih, po kakih 5 $\frac{1}{m}$ narazen stoječih tramov, ki nosijo leseno streho, spodaj pa je nekoliko od tal dvignen oder, da se nanj naklada krma. Med tem tramovjem je seno stisneno s posebno vinto tako zelo, da je znotraj v kupu razgreto do 70° C toplote, kakor smo se osvedočili na poskusnem železnem drogu, v katerem je toplomer. Kako enostavna je vsa ta stvar, pa vendar kako umetalna iznajdba! Ker je bila naprava sladke krme že pojasnjena v „Novicah“ št. 25. z dne 18. junija t. l., ni mi treba še enkrat ponavljati. Iz dotičnega spisa je korist take naprave tudi preočividna, da bi jo tukaj zopet opisoval. Povedati je le toliko, da stiska krmo tram, ki je vrhu kupa na tlačne droge počez položen in katerega privijajo z pomočjo vinte — takisto, kakor se stiska seno na senenem vozu. Tačas bilo je v stisnem kupu 102 voza sena po 7 q teže, skupaj toraj 714 q. S to množino sena napolnili so o pričetku skoro ves prostor med tramovjem gori do strehe. Z vednim stiskanjem pa se je kup znižal, in prostornina zmanjšala se je za dve tretjini, tako da je zavzemal stisnjeni kup sena v tem času le še $\frac{1}{3}$ vsega prostora.

Toploto razgretoga sena ravnaajo s stiskanjem. V malo dneh razgreje se stisneno seno do 70° C. Z nadaljnim stiskanjem skrbe, da se jim krma ne pokvari ter da ostane zdrava do porabe. Da se jim kup preveč ne ugreje ter da vložena krma vsled presilne vročine ne porjavi (zogljeni), to preprečijo tudi z močnejšim stiskanjem. Ko bi toraj toplomer kazal nad 70° C, stlači in stisne se s privijanjem vinte seno še bolj, in toplota se primeroma zniža. Za napravljjanje sladkega sena treba v tem oziru pozornega ravnanja in pravilnega stiskanja. Na tem mestu nam je vnovič posebno pohvalno omenjati prizadevanja gospoda grofa za kmetijski napredek. Baš on je prvi, ki se je lotil na Kranjskem tudi te iznajdbe in katera se mu po dveletni izkušnji povsem dobro izponaša. Kakor v ostalem njegovem gospodarstvu, katero izkuša spraviti na stopinjo današnjim časovnim razmeram primerno, daje nam tudi v tem oziru najlepši vzgled. Iz kratka, on vnema in izpodbuja na vse mogoče načine k napredku.

Bilo je že okolu desete ure v noči, ko smo se ločili od tega mesta. Ob jasni noči ogledali smo si ta zadnji predmet, in gospod grof ostal nam je do konca zvest tolmač. Po zopetni srčni zahvali gospodu grofu poslovili smo se potem ter odpeljali v Mokronog, kjer nam je bilo prenočiti.

(Konec prih.)

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jen aje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 10. septembra 1890.

Obseg: Francoske etikete. — Premisleki po sklenenem letošnjem učiteljskem tečaju v Grmu. — Krompirjev sovražnik in sredstvo zoper njega. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Francoske etikete.

Vsak sadjar, ki hoče, da ga bodo imenovali umnega, mora poznati vsa svojstva in imena drevja svojega ravno tako, kakor dobro pozna živinorejec svojo živino. Posebno važno je, da ve imena sadnim vrstam svojim.

Na pamet jih je težko znati; če je več drevja kar naravnost nemogoče, torej bode sadjar imel tudi načrt sadovnjaka svojega in imena zapisana. Načrta pa ne kaže vedno s saboj nositi, pa ga tudi nočemo, a sadjar vendar rad ve, ko pohaja po vrtu svojem, v tistem trenutku, katere vrste je drevo. To doseže z etiketami (tablicami), katere priveže k drevju. Take etikete pa rabi tudi vrtnar za svoje rastline, neogibno potrebne so pa šolskemu vrtnarju. Na šolskemu vrtu ne bodi rastline

lepše, seveda tudi draže, a dokaj trpežnejše nego lesene. Ako pa imamo trpežnost v čislih, moramo pa reči, da so francoske etikete cenejše, ker skoraj najdalje trpe, vrhu tega pa še olepšavajo vrt, ter se ni bati, da se izgubi kake rastline ime, kakor se godi z lesenimi etiketami.

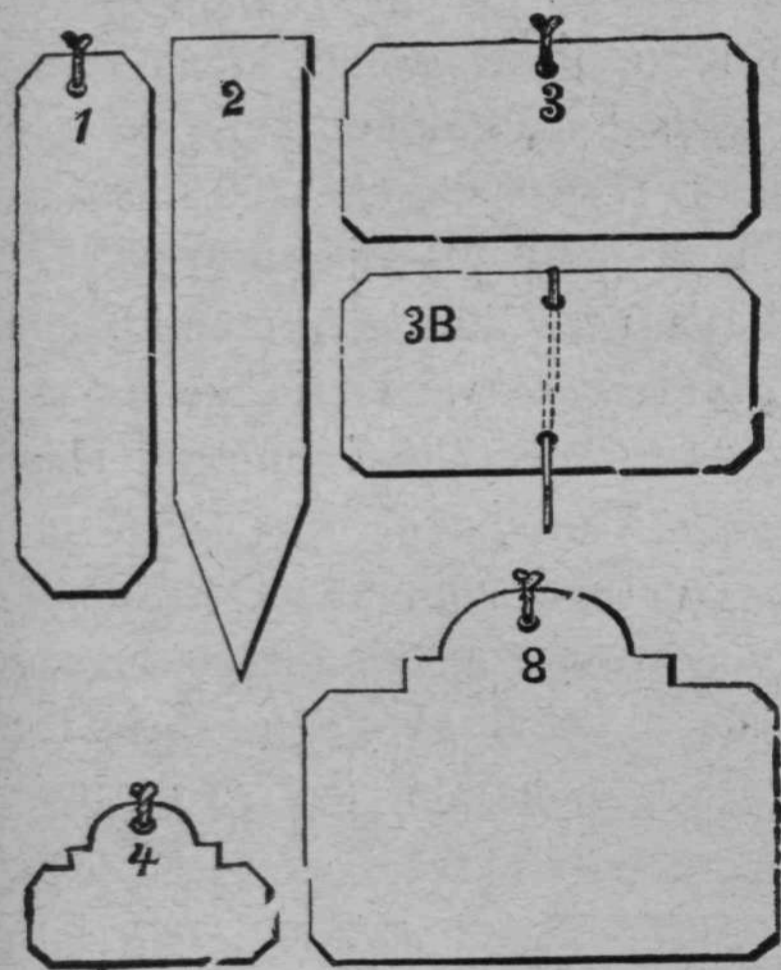
Francoske cinkove etikete so neizmerno trpežne, ter je moči na nje pisati s posebnim svinčnikom ali s črnilom. Rabne so na obeh straneh, in je vedno lahko ime zbrisati z njih. Etikete, ki jih je obešati, imajo uže pritrjeno pocinjeno žico. Podoba 1. kaže oblike teh etiket, kakeršne so na prodaj. 100 jih stoji od 80 kr. do 4 gld., črnilo, nalašč zato prirejeno, 50 kr., svinčnik 10 Prašek za brisanje imen pa 75 kr.

Po drevesnicah ali po vrtih, koder imajo veliko rastlin ali cepljencev, pa ne pridevajo rastlinam imen, ampak le številke, katere potem značijo vrsto. Za take številke pa rabijo svinčeni traki, katere ovijejo okolo rastline. Na te trakove vtisnejo številke, in sicer s posebnimi kleščami, kakeršne kaže podoba 2. Take klešče stoje 3 gld. 75 kr.

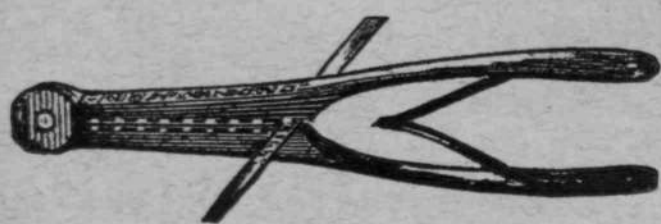
Premisleki po sklenenem letošnjem učiteljskem tečaju v Grmu.

(Konec.)

S kmetijskim poukom na učiteljski pripravnici urediti bi se moralo pa ob enem tudi vprašanje glede vrtov ljudskih šol. Ni nam sicer znano, je li uže postavno določeno, da mora vsaka ljudska šola na deželi imeti tudi svoj šolski vrt, toliko je pa gotovo, da bi ga vsaka ljudska šola imeti morala. Šola brez vrta je pač vojašnica brez vežbališča. Da bi kak učitelj s svojimi vsakdanjimi učenci dokaj uspeha dosegel s kmetijskim poukom, posebno pa v sadjarstvu, na to niti misliti ni, otroci so

Podoba 1.

Podoba 2.

brez tablice. Etikete si delamo navadno sami iz lesa, obiti je pa tudi kupilnin, in sicer lesenih ali pa kovinskih. Najcenejše so lesene, in take si more delati tudi vsak sam, da le vidi enkrat kak uzorec. Imamo pa tudi, kakor smo rekli, kovinske, ki so dokaj

vendar le otroci. Veliko veliko več lahko doseže z učenci ponavljalne šole, največ pa odločno z odraslimi mladenci, mladimi možmi, katere povabi ob nedeljah in praznikih v šolo, oziroma na šolski vrt, da jih tam poučuje in jim stvari praktično razkazuje. Pa recimo, v tem ali onem kraju učitelju nikakor mogoče ni, dobiti si takih poslušalcev, — šolski vrt, drevesnica, ostane vendar le jako potrebna, da neogibno potrebna; ker ravno ona vpliva na povzdigo sadjarstva odločno najbolj. Pojdimo v one kraje, kateri pri nas uže dandanes zaradi obilega sadja slove, in vprašajmo občinstvo, od kod imajo pri njih toliko in tako lepega, žlahtnega sadja? Gotovo nam odgovore, da je uže pred več leti neki župnik, učitelj ali pa posestnik napravil drevesnico ter sadno drevje iz nje ali prav po ceni, ali pa še celo kar zastonj razdejal ljudem ter jih tako za sadjarstvo vnemal. V drevesnici ljudske šole vidijo ljudje priliko, kako si sadnega drevja lahko dobodo brez dolgih potov. Pogled na njo uže opominja, lepota drevja pa kar mika, vleče. Ako je še drevju cena jako nizka, ako ga je morebiti še celo le za „Bog plačaj“ udobiti, potem nikakor ni več dvomiti, da se sadjarstvo ne bode pričelo hitro ukoreninjati ter razširjati. Ako toraj ni še postavno določeno, da mora vsaka ljudska šola na deželi imeti svoj lastni vrt, svojo drevesnico, pač je slednji čas, da se to določi, postavno sklene. Samo priporočanje, samo opominanje ne pomaga dosti, navadno še celo nič. „Moraš“, to je beseda, ki kaj izpa. Kakor hitro pa imajo šole svoje vrte, potem je pa tudi kar neobhodno potrebno, da se osnujejo pravila, katera določajo, kaj in koliko mora dotična občina k napravi in vzdrževanju šolskega vrta prispevati, komu ga je, ako ima šola več učiteljev, oskrbovati, kako naj se drevje oddaje, po kateri ceni itd. Dokler ni vse to vrejeno, nimajo šolski vrtovi nikakega pomena, kajti koliko je slučajev, kateri pravi namen kar uničujejo, ali pa vsaj močno zavirajo. Možen je na pr. slučaj, da občina šoli prostor za vrt določi, pa obzidati, obgraditi, globoko prekopati ga uže noče, in tako ostane prostor leta in leta njiva učiteljeva ali pa še celo župnikova. Mogoče je, da občina vrt napravi, toda, kadar pride na njem na vrsto delo, katero zahteva težakov, noče jih dati občina, za potrebni gnoj, sadno seme, cepiče, divjake itd. noče nič vedeti, vse naj bi učitelj sam si pri-skrbel, nazadnje pa še morebiti drevesca zastonj oddajal.

Po mnogorazrednicah ima redno nadučitelj šolski vrt v oskrni. Ali koliko je takih nadučiteljev, kateri se učiteljskega kurza nikedar niso udeležili, kateri o sadjarstvu le malo ali celo nič ne razumejo, dočim je mogoče, da so podučitelji bili v tečaju, in se stvari prav dobro priučili, pa — gledati morajo, kako nadučitelj po drevesnici šušmari, ali pa kako še celo krompir, fižol itd. za svojo obitelj prideluje. Kaj napačno, ali kar naravnost brezumno je pa tudi to, da se z enerazrednice dostikrat prestavi, umirovi, ali da sploh z nje otide učitelj, kateri je drevesnico gojil, pa se namestu njega na-

mesti — učiteljica. Pri nastavljanji učiteljev morali bi na vsak način ozirati se na šolski vrt. Prav mogoče je, da učitelj drevesnico zgol ob svojih stroških vzdržuje, ker občina za njo nič vedeti noče. Kadar pa drevje doraste, hoče ga marsikedo zastonj udobiti, češ, saj je vendar drevesnica občinska i. t. d. Tako se začno prepri, katerih navadna posledica je ta, da učitelj opusti oskrbovanje drevesnice ter se raje krompirja, fižola, zelja, itd. loti.

Kakor je toraj jako jako zaželeno, celo neobhodno potrebno, da se naši deželni poslanci za ureditev kmetijskega pouka na pripravnici ljubljanski krepko potegnejo, potrebno je tudi, da se vprašanje glede vrtov ljudskih šol uredi. V ta namen sklicati bi moral po dotičnem sklepu slavnega deželnega zbora, ali veleslavni deželni odbor ali visoka deželna vlada ali slavni deželni šolski svet enketo strokovnjakov in šolnikov, da bi sestavili taka pravila.

Bog, dal, da ne ostanejo te besede le na papirji!

Dostavek uredništva.

Povsem se strinjamo z vsebino tega članka, ki se ujema s tem, kar smo vedno v našem listu poudarjali in zahtevali. Žal, da je malo upanja, da bi kaj dosegli, ker odločilni učni krogi kmetijski pouk na pripravnici ravno tako stavijo za druge malo vredne malenkosti, na pr. za svetovno važno vprašanje, ali so boljše pisanke z modrimi ali črnimi črtami, kakor je pri nas v Avstriji sploh kmetijstvo zadnje, za kar so kedo briga. V učnem črteži za pripravnice je za kmetijski pouk tako lepo skrbjeno (t. j. na papirji), kolikor le more želeti človek, ki je vnet za napredek našega naroda. To pa vse nič ne koristi, dokler bodo zvrševali ta posel osebe, ki so za kat drugega kolikor si bodi sposobne, o kmetijski praksi pa niti pojma nimajo. Dokaz temu slaboznani šolski vrj ljubljanske pripravnice. Koliko je pisanja, posvetovanja itd., predno se odobri kaka učna knjiga ali učilo, a za šolski vrt, ki je učilo, s katerega važnostjo se ne sme katero si bodi meriti, ne zmeni se nihče! Pa tudi čemu, saj je namenjen le pouku o kmetijstvu, ki je in ostane pasterka med drugimi, če tudi popolnoma nevažnimi predmeti. Želeti bi bilo, da bi se vis. deželni zbor resno zanimal za to reč in da bi se prav nič ne brigal za ona običajna poročila, katera dohajajo, če se dotičniki na odgovor zovejo.

Krompirjev sovražnik in sredstvo zoper njega.

Ni še ravno dolgo, kar se je udomačil krompir tudi po naših deželah. Kakor z vsako novo rečjo, tako se je godilo tudi s krompirjem. Nič kaj mu niso upali. Po več osob zadovoljilo se je iz prva samo z enim gomoljem. In danes? Danes je krompir — rekel bi — skoro prva rastlina. Če ne najdeš sicer nič obdelane zemlje, njivo s krompirjem skoro gotovo najdeš. Pred letom dni pravil